గుడిసెలు! గుడిసెలు!

■ ముదిగంటి సుజాతారెడ్డి

చీకటి పడింది. ఇంట్లో గ్యాసుతో వెలిగే బల్బులు వెలుగును విరజిమ్ముతున్నాయి.

నాగయ్య ముందడేడు కొడుకు పెండ్లికి ముందే పెంకుటిల్లంతా సవరించాడు. గోడలకు రంగులు వేయించాడు. దూలాలకు, మొగరాలకు, కిటికీలకు, తలుపులకు వార్నిషు పూయించాడు. అప్పుడే గోబరు గ్యాను పెట్టించాడు. ఆ గ్యాసుతో ఇంటి నిండా బల్బులు వెలుగుతున్నాయి. వంటకు గ్యాను అయింది. పిడకలతో, కట్టెలతో పొగ బాధ తప్పింది కాంతమ్మకు.

గ్యాను పొయ్యికి దగ్గరగా పీటమీద కూర్చొని కాంతమ్మ జొన్న రొట్టెలు చేస్తున్నది. ఆమె భర్త నాగయ్య ఆమె జొన్న రొట్టెలు చేస్తేనే ఇష్టపడతాడు.

కాంతమ్మ జొన్న రొట్టె గుడ్డపేలికలంత పల్చగా చేస్తుంది. పొడి పిండి చల్లుతూ అరచేతితో చకచకా రొట్టెలు చరుస్తుంది కాంతమ్మ.

పొద్దంతా చెలకలో దుక్కులు దున్ని వచ్చిన నాగయ్య నీళ్ళ గోలెం దగ్గరకు పోయి ఒంటి మీద రెండు చెంబుల నీళ్ళు పోసుకొని, ధోవతి మార్చుకొని వచ్చి కాంతమ్మకు దగ్గరగా ఉన్న పీట మీద కూర్చున్నాడు.

"వచ్చే ఏడు నాగలితో కాక ట్రాక్టరుతో దుక్కులు దున్నిద్దామె" అన్నాడు భార్యతో నాగయ్య.

"దానయ్య ట్రాక్టరు తెచ్చిండట గద! కిరాయిలకు తోలుతున్నడంట. చణంలో ఎకరం భూమిని దున్నుతదట అని ఇన్న. ఇగ ఎడ్లు, నాగలి మూలబడే రోజులొచ్చినయి" అంది తలెత్తకుండానే రొట్టెలు చరుస్తున్న కాంతమ్మ.

ఇంతలో కోడలు సరోజ మామ ముందు తలె తెచ్చిపెట్టింది. తలెలో పప్పు వడ్డించింది. ఉల్లిగడ్డలు సన్నగా ముక్కలుగా కోసి తపుకులో తెచ్చి తలె పక్కన పెట్టింది. బర్రెపాలు పిండడానికి పెద్ద గుండు చెంబుతో పెరడులో ఉన్న గొడ్ల పాక దిక్కు పోయింది.

"పిల్లా! కోల్లను సరిగ్గా కమ్మిన్నో, లేదో జర సూడు" అంది కాంతమ్మ కోడలుతో.

నాగయ్య ఉడుకు ఉడుకు జొన్న రొట్టెలు పప్పుతో తింటున్నాడు. మధ్య మధ్య ఉల్లిగడ్డలు నములుతున్నాడు.

"పొలంల బోరు కాడ ఉల్లిగడ్డలు నాటిన. బాగ ఉల్లి పొరక వొచ్చింది. ఒక రోజు తెచ్చి వొండవే. ముదిరిపోతయి. జొన్న రొట్టెలలో గా కూర కమ్మగుంటదె" అన్నాడు నాగయ్య.

వేడి వేడి జొన్న రొట్టెలు ఎన్ని తిన్నాడో నాగయ్యకే లెక్కలేదు. చివరకు బేవు తీసి, "ఇక సాలే" అని లేచాడు.

నాగయ్యకు ఇప్పుడు తరి పొలం ఉంది. వడ్లు పండుతున్నాయి. రెండు పూటలా వరి అన్నం తినవచ్చు. కానీ, అతనికి రాత్రి పూటయినా జొన్న రొట్టెలు లేందే ఎట్లాగో ఉంటుంది. చిన్నప్పట్నుంచి జొన్న గటుక, జొన్న రొట్టెలు తినడమే అలవాటు. పొలం కొన్నాక కాంతమ్మ పగటిపూట వరి అన్నం వండడం మొదలుపెట్టింది.

"ఏందే ఇది? జొన్నలుండంగ గీ వరి అన్నం ఎందుకే" అని అన్నాడు నాగయ్య మొదట్లో.

"అందరూ ఇప్పుడు రెండు పూటలు వరి అన్నమె తింటున్నరు. ఈల్లింకా జొన్నగటుక తింటున్నరంటె నీ కొడుక్కు ఎవరూ మంచి ఇంటి పిల్లనియ్యరు." నవ్వింది కాంతమ్మ.

వరి అన్నం తిన్న కొత్తలో నాగయ్యకు కాస్సేపటికే ఆకలేసేది. కానీ, ఇప్పుడు అలవాటు పడిపోయాడు. రాత్రిపూట మాత్రం ఆ ఇంట్లో జొన్న రొట్టెలు మాత్రం ఉండవలసిందే.

ఇంతలో పట్నం పోయిన శీతయ్య వచ్చాడు. పెరడులో ఉన్న బావి దగ్గర సరోజ నీళ్ళు చేది బొక్కెనతో పోస్తుంటె స్నానం చేశాడు. వచ్చి తండ్రి పక్కనే సరోజ వేసిన పీట మీద కూర్చున్నాడు. సరోజ భర్త ముందు తలె పెట్టి, పప్పు వడ్డించి ఉడుకు ఉడుకు జొన్న రొట్టెలు తెచ్చి తలెలో పెట్టింది. ఉల్లిగడ్డ ముక్కలున్న తపుకు తలె పక్కన పెట్టింది.

కాంతమ్మ సరోజ వైపు తృప్తిగా చూసింది. 'పిల్ల పనిమంతురాలు! ఇగ ఇంటికి దరిద్రమనేది ఉండదు' అనుకుంది.

సరోజ పేదింటి పిల్ల అయినా పనిమంతురాలు అనే ఇష్టపడి కట్నం కానుకలకు ఆశ పడకుండా కాంతమ్మ కొడుక్కు చేసుకుంది.

'నాకు ఆడు ఒక్కడే! ఒకరి ముందల చెయ్యి సాపకుంట, అప్పు లేకుంట బతుకుతున్నం. ఏడు కాన్పులు పోయినంక శీతయ్య పుట్టి బతికిండు. ఆడు కడుపుల పడంగనే కులదేవత శీతలమ్మకు మొక్కుకున్న– ఆ తల్లి పేరు పెట్టుకుంట అని. ఆడు బతికి బట్ట కడ్తుండు. సరోజ తల్లితండ్రులు కట్నమెక్కువ ఇయ్యరని తెలిసి కూడా గీ పిల్లయితె బాగుంటదని చేస్కున్నందుకు పిల్ల బుద్ధిమంతరాలె తేలింది.' రొట్టెలు చరుస్తూ కాంతమ్మ ఆలోచనల్లోకి వెళ్ళిపోయింది.

"నువ్వు పట్నం పోయిన పని ఏమైందిర?" అడిగాడు నాగయ్య కొడుకు వైపు చూస్తూ.

"బోరు ఏసెటోల్లు కలిసింద్రు. వొచ్చి బోరు ఎప్పుడంటె గప్పుడేస్తమంద్రు. కానీ..." ఆగాడు శీతయ్య.

పదెకరాల చెలకలో ఇంతవరకు వర్షం మీద ఆధారపడే పంట పండుతోంది. ఇప్పుడు ఆ చెలకలో బోరు వేయించి పత్తి, మిర్చి పండించాలనుకున్నారు తండ్రీకొడుకులు.

"కానీ... అంటున్నవ్ ఏమైందేంది? పైసలు బాగ అడుగుతుంద్ర?" అడిగాడు నాగయ్య. ఆయన పీట మీది నుంచి లేచి సరోజ అందించిన నీళ్ళ చెంబు అందుకొని చెయ్యి కడుక్కొని, నోట్లో నీళ్ళు పోసుకొని పుక్కిలించి ఊశాడు.

"కాదే నాయిన! తోవల దేవేందర్ కలిసిండు. మన ఊరి పక్కన ఇమానాలు ఆగేది - గదే - ఏరోడ్రోమ్ పెద్దది కడ్తరంట. మన ఊరోల్లయి భూము లన్నీ సర్కారు తీస్కుం టదని సెప్పిండు. కలెక్టరు సాయాన గాయనకు సెప్పిం డంటనే. మనం బోరేసి,

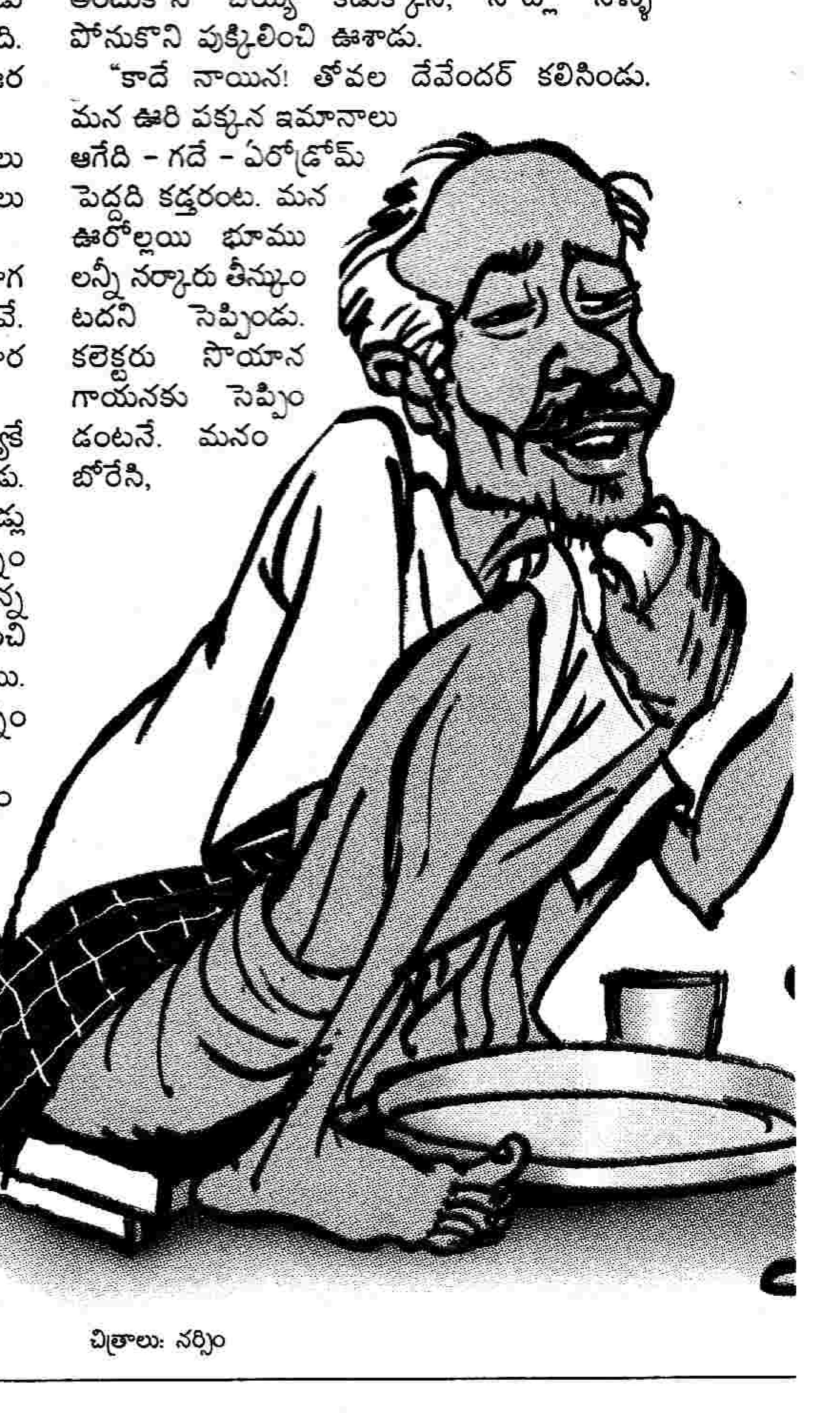

చిత్రాలు: నర్సిం

దండుగయితేనేమో."

"ఆఁ - గట్ల ఎప్పట్నుంచో - నీ పుట్టుక కాడి నుంచీ అంటున్నరు. గట్లని ఎవసాయం మానుకుంటమా" నాగయ్య, సరోజ అందించిన తువ్వాలుకు చేతులు తుడుచుకున్నాడు.

నాగయ్యకు అరవై ఏళ్ళు దగ్గర పడుతున్నా ఒంట్లో సత్తువ ఏం కమ్మి కాలేదు. అతని తండ్రి చచ్చిపోయి నప్పుడు ఏమంత పెద్దోడు కాదు. ఒక్కడే వ్యవసాయంలోకి దిగి పనులు చేసుకున్నాడు. ఇప్పటికీ అదే సత్తువ అతనిలో చావకుండా ఉంది. నాగయ్య తేనెటీగలాగా డబ్బు కూడబెట్టి కొడుకు వ్యవసాయానికి అంది వచ్చేనరికి పదెకరాల చెలక జతకు అయిదెకరాల తరి పొలం కొన్నాడు. కొడుకు పెళ్ళయి ఏడాదయింది. మనుమడు పుట్టే తలకు ఇంకా అయిదెకరాల భూమయినా కొనాలని ఆశగా ఉంది నాగయ్యకు.

గట్ల గాదే నాయన! గీ సారి భూములు నిజంగనే పోతయంటున్నరే! భూములు కొలిసెటోల్లు తొందర్లనే వొస్తరనీ, గది ఖాయమనీ దేవేందర్ సెప్పిండే" అన్నాడు శీతయ్య.

"దేవేందర్ అంటె పట్నంల కలెక్టరు ఆఫీసుల పనిచేస్తడు గాయనేనా?" నాగయ్య అడిగాడు.

"అవునే గాయినే! భూములు తీస్కొని సర్కారు పైసలు కట్టిస్తరంటనే." శీతయ్య గొంతులో ఎందుకో గాని ఉత్సాహం ధ్వనించింది.

"ఎన్ని పైసలిస్తరు! బజారు దర కట్టిస్తర ఏమన్ననా? అయినా, గా పైసలేం చేస్కుంటం! బంగారం అసొంటి భూమి మల్ల కొంటమా?" నాగయ్య గొణిగాడు. వెంటనే గొంతు పెద్దగా చేసి, "అయినా, సర్కారోల్లు పైసలిచ్చిందాక మనమేం గావాలె" అన్నాడు. నాగయ్య చూపులు శూన్యంగా కనిపించాయి.

నాగయ్య పోయి ఇంటికి ముందున్న అరుగు మీద కూర్చున్నాడు రోజులాగానే. చేతిలోని పొగాకు కాడను మరో చేతి వేళ్ళతో ముడతలు లేకుండా చక్కంగ సాగదీసి, వానన చూసి, ఆ వాసనకు తృప్తి పడ్డాడు. కాసేపు అతని మనను ఏ చీకాకూ లేకుండా అయింది.

పెద్దిరెడ్డి ఇచ్చిన పది పొగాకు మొక్కలను నాగయ్య నిరుడు చెలకలో ఓ మూల నాటాడు. ఎర్ర భూమిలో పొగాకు ఎదగదని అన్నారందరూ. కానీ, అదేం మహిమోగాని ఆ పది పొగాకు మొక్కలు ఏపుగా పెరిగాయి. ఆ పొగాకు ఏడాది పొడుగునా తండ్రీ కొడుకులకు సరిపోతుం దని కాంతమ్మ జాగ్రత్తగా దబ్బణంతో, సుల్లీదారానికి కుచ్చి మడచి బస్తాలో వేసి చుట్టి పెట్టింది. ఆ చుట్టలోంచే నాగయ్య తనకు సరిపోయే ఒక్క కాడ కాక కాంతమ్మ కంట్లో పడకుండా నాలుగు కాడలు తీసుకొని వచ్చి అరుగుల మీద కూర్చున్నాడు.

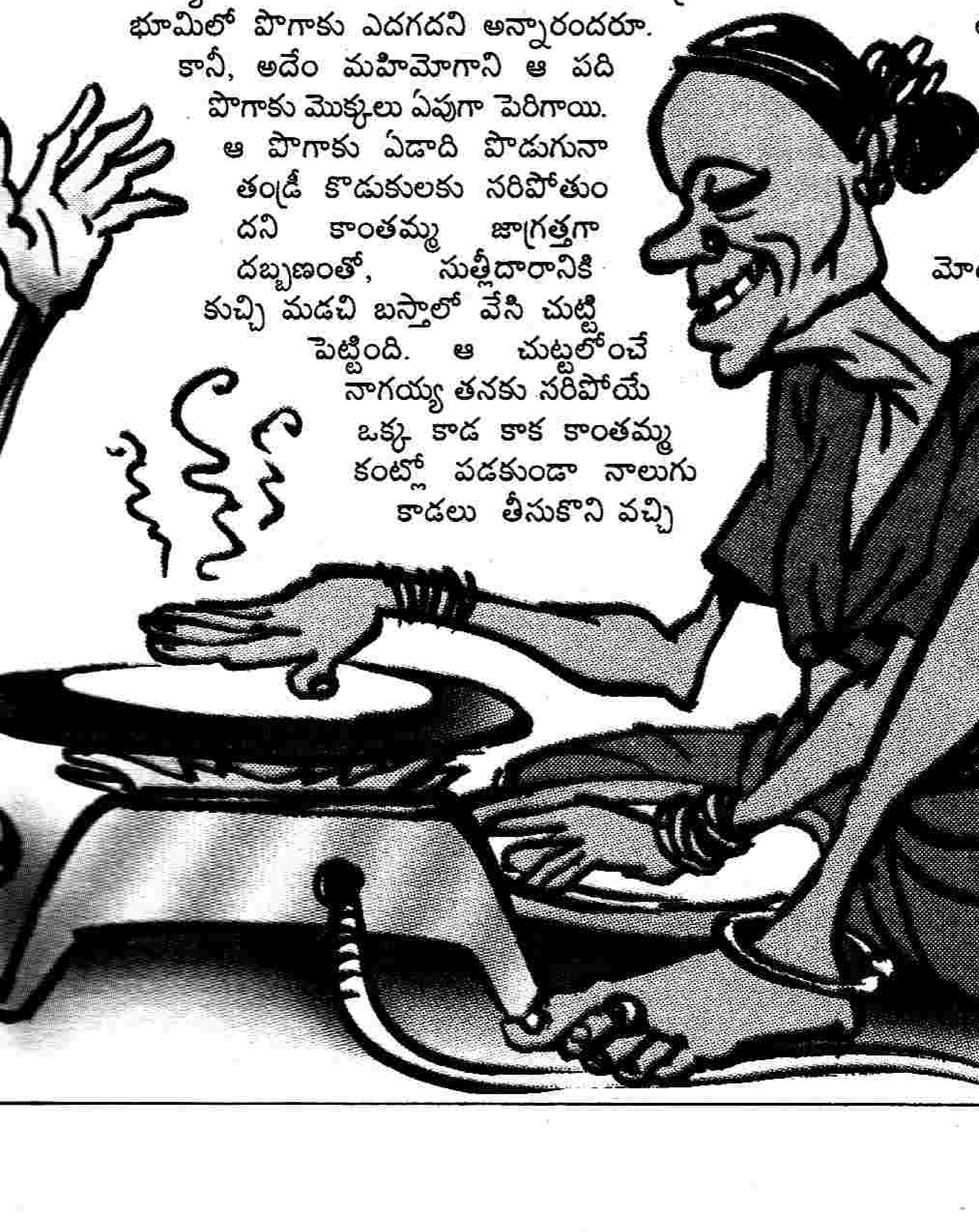

ఎప్పటిలాగా రైతులు నలుగురు ఆ అరుగుల మీదికి చేరారు. నాగయ్య వాళ్ళకు పొగాకు ఇచ్చాడు. అందరూ ఆ పొగాకును నాగయ్య ఇచ్చిన మోదుగాకుల్లో వేసి చుట్టలు చుట్టి తాగుతూ మాటల్లోకి దిగారు. ఆ రోజు వాళ్ళ మాటల్లోని విషయం రోజూలాగా పంటలు, ఎరువులు, చీడ పురుగుల గురించి కాదు.

> కాంతమ్మ జొన్న రొట్టె గుడ్డపేలికలంత పల్చగా చేస్తుంది. అరచేత్తో చకచకా రొట్టెలు చరుస్తుంది. ఆమె భర్త నాగయ్య ఆమె జొన్న రొట్టెలు చేస్తేనే ఇష్టపడతాడు.

భూములను సర్కారోల్లు తీసుకొని ఏరోడ్రోమ్ కడుతున్నారన్నదే!

"దేవేందర్ గీ ముచ్చట మావోడికి పట్నంల కలిసి సెప్పిండట. కలెక్టరు సొయాన ఆనికి గీ సంగతి సెప్పిండట" అన్నాడు నాగయ్య. అతని గొంతు నీరసంగా ఉంది. వేళ్ళ మధ్య చుట్టను రోజులాగా ఆయన వేగంగా తిప్పుతూ పొగను పీల్చడం లేదు.

"దేవేందర్ ఎవడు? కలెక్టరాఫీసుల పన్జేస్తడు ఆడేనా! ఓ ఏతులమారి ఆడు. ఆడు చెప్పింది ఏదీ నమ్మకంగ ఉండదు" అన్నాడు రామలింగయ్య.

"అంతేనంటవ లింగయ్య బావా" అన్నాడు నాగయ్య. అతని గుండెలోంచి ఏదో బరువు దించినట్లయింది.

నరేలే. సర్కారోల్లు భూములు తీస్కుంటె ఊకనే తీసుకోరు. పైసలు కట్టి ఇస్తరు. ఇస్తె మంచిదే! ఎంత కష్టం చేసుకున్నా మిగులని ఎదుగు బొదుగూ లేని గీ ఎవసాయాలు మానుకొని బిజినెస్సుల్లోకి దిగుదాం. బిజినెస్సుల్లో లాభాలే లాభాలు అనుకో!" పెద్దగా నవ్వాడు వెంకటరెడ్డి.

"ఏం బిజినెస్సా! తెల్వని దందల కెట్ల దిగుతం" అన్నాడు రామలింగయ్య అనుమానంగా.

"తెల్వదంటె నేర్సుకుంటం! మా మేనల్లున్ని పట్నంల చూసిన గద! బిజినెస్సంటె గదేమంత కష్టమైన పని గాదు. ఆరామ్‌గా చల్లని అర్రల కూసొని - గీ ఎవసాయంల ఉండే మోటు కష్టముంటద ఏమన్నన" అన్నాడు వెంకటరెడ్డి చుట్ట పొగను గాలిలోకి వదులుతూ.

"చాయ్ హోటల్ పెట్టుకున్న గీ ఎవసాయం కన్న నయమే గీ రోజుల్ల" అన్నాడు కిష్టయ్య.

మళ్ళా అందుకున్నాడు.

"నేను పట్నంల కలెక్టరాఫీసు కాడ సూసిన గద! చెట్టుకింద చాయ్ అమ్మెటోడు మనకన్న ఎక్కువ సంపాయిస్తున్నడు." నవ్వాడు కిష్టయ్య.

"ఎట్లయిన తరతరాల నుంచి వొస్తున్న ఎవసాయం మనది. గదెట్ల మానుకుంటమే కిష్టయ్య" అన్నాడు నాగయ్య దిగులుగా.

"ఇమానాలు ఆగే దగ్గర భూములు పోయినోల్లకు నౌకరీలు ఇస్తరంటనే నాయిన! దేవేందర్ సెప్పిండు" అన్నాడు శీతయ్య. తల్లీ, భార్య తీరికగా ముచ్చట్లు పెట్టుకుంటు తింటుంటే శీతయ్య వచ్చి అరుగుల మీదికి చేరాడు.

"ఇంకేంది ఇంటికొక్కనికైన నౌకరీ పెట్టిచ్చాలె అని అందాం" అన్నాడు కిష్టయ్య గంభీరంగా.

"మనం ఎవసాయాలు చేస్కొని మారాజుల్లెక్క బతికెటోల్లం. గిట్ల ఊడిగాలు సేయడం మనతోటి ఏమైతది" అన్నాడు నాగయ్య. అతని గొంతులో నిస్పృహ ధ్వనించింది.

"ఎప్పటికొక్క తీరుగుంటద నాగయ్య మామ" అన్నాడు వెంకటరెడ్డి.

శీతయ్యకు ఇక అక్కడ కూర్చోబుద్ధి కాలేదు. సరోజ అర్రల తన కోసం ఎదురు చూస్తుంటది అని మనసులో మెదలంగనే శీతయ్య లేచి లోపలికి వెళ్ళిపోయాడు.

"పంట పండిచ్చిపోసుడు తప్ప మనకేం పనులొస్త యని నౌకరీలు చేస్తం!" నిట్టూర్చాడు నాగయ్య.

"గదే మెల్లంగ అలవాటయితది" అన్నాడు వెంకటరెడ్డి.

"అంతే మరి! కాలం ఎప్పుడు ఒక్క తీరుగుంటద! కాలంతోటి మనం" అన్నాడు కిష్టయ్య చుట్ట ఘాటును తుపుక్కున ఉమ్మేస్తూ.

"చూద్దాం ఏమైతదో" అన్నాడు నాగయ్య లేస్తూ. ఇంకా అతనికి భూములు సర్కారు తీసుకుంటదని నమ్మకం కలగడం లేదు.

"గిన్ని భూములు సర్కారు తీస్కొని ఏం చేసు కుంటది" అని అతనికి నమ్మశక్యం కాకుండా ఉంది.

అందరూ లేచి ఇంటి తోవ పట్టారు. కానీ, అందరి మనసుల్లో భూములేమైతవో అన్న సమస్యే మెదలుతున్నది.

శీతయ్యకు దేవేందర్ చెప్పిన కొన్నాళ్ళకే ఊరికి బుల్‌డోజర్లు వచ్చాయి. బుల్‌డోజర్లతో గవర్నమెంటు ఉద్యోగులు వచ్చారు. వాళ్ళ వెంట పోలీసు లారీలతో దిగింది. ఇంజనీర్లు అంతకు ముందే వచ్చి గప్‌చుప్‌గా గట్లను పెట్టారు. రైతులకు ఉత్తరాలు వచ్చాయి. దాన్నుంచి వాళ్ళు తేరుకోక ముందే బుల్‌డోజర్లు వచ్చాయి. భూములన్నిటినీ చదును చేయడం మొదలు పెట్టాయి. చెలకలు, పొలాలు ఏకమయ్యాయి. బుల్‌డోజర్లు పెద్ద చప్పుడులు చేస్తూ రాక్షసుల్లా కాస్సేపట్లో గట్లను మాయం చేసి భూములను చదును చేస్తుంటే ఊర్లో వాళ్ళందరూ అక్కడ చేరారు. నోరు తెరుచు కొని బుల్‌డోజర్లను చూస్తుండి పోయారు. పిల్లలు వాటి వెంట పరిగెత్తడం మొదలు పెట్టారు. కానీ, ఒక్కొక్క చెలక, పొలం, చెట్లు చేమలు చకచక చదును కావడం చూసి

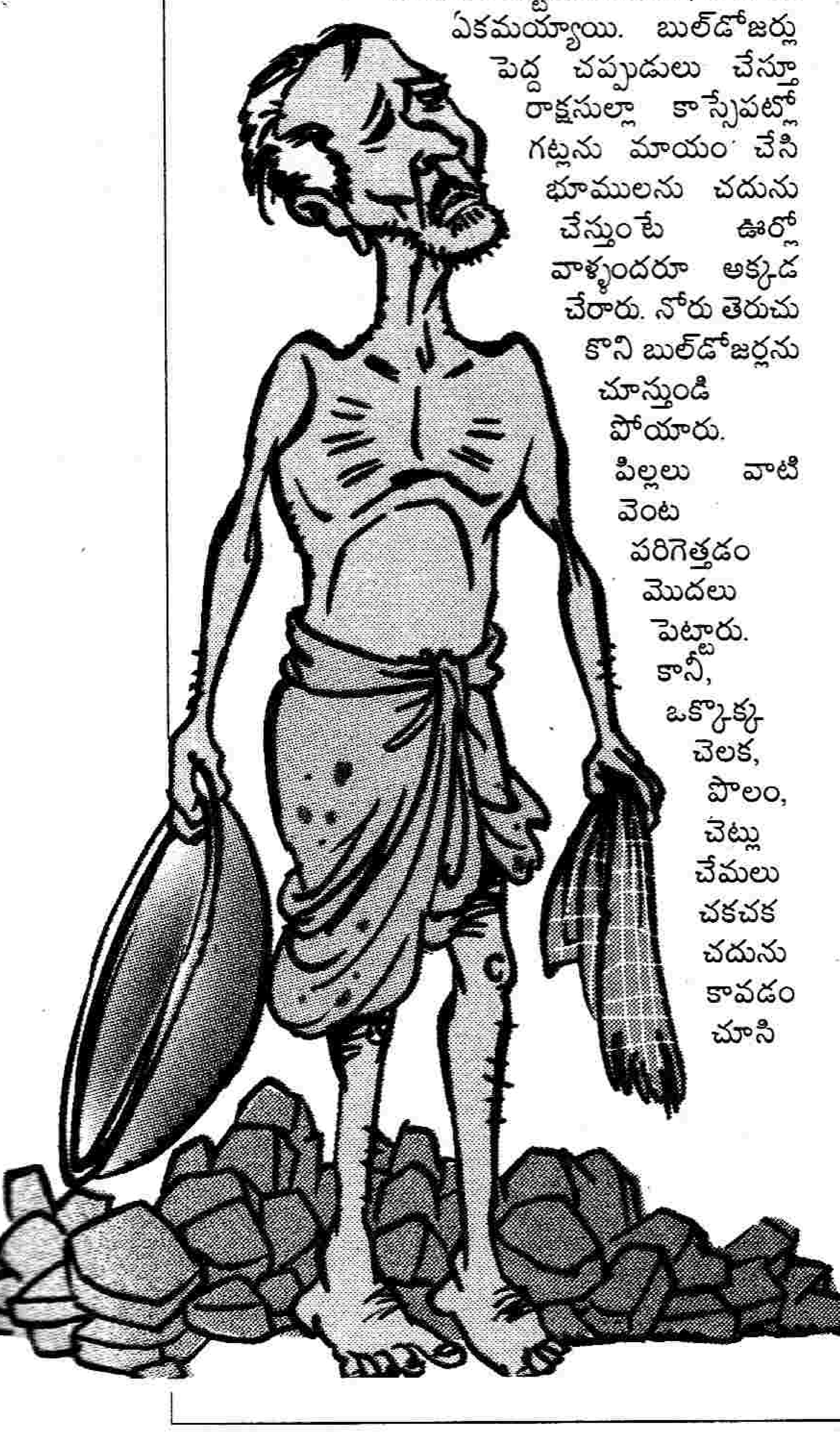

మగాళ్ళు దిగాలు పడిపోయారు. దిక్కు తోచలేదు వాళ్ళకు. ఆడవాళ్ళు లబోదిబోమని ఏడ్వడం మొదలుపెట్టారు.

రెండో రోజు బుల్‌డోజర్లు ఊరి మీద కూడా పడ్డాయి. ఇళ్ళు కూడా నేలమట్టం అవుతాయని చూసి ఊరి వాళ్ళందరూ పోయి బుల్‌డోజర్లకు అడ్డంగా నిల్చున్నారు.

"మాకు పైకం ముట్టేదాకా ఈటిని కదల నియ్యం! మా భూములను, పంటలను, చెట్లను, చేను గట్లను నాశనం చేసింర్రు. ఆఖరికి మా ఇండ్లు కూల్చేస్తున్నరు. మేమెక్కడ ఉండాలె! మాకిచ్చే పైకం ఇయ్యలేదు. మేం గీ మెషీన్లను ముందుకు నడువనియ్యం" అన్నాడు కిష్టయ్య ఆవేశంతో ముందుకు వచ్చి నిలబడి.

"గంతే గీ మెషీన్లను నడువనియ్యం" అన్నాడు వెంకటరెడ్డి పెద్దగా గొంతెత్తి.

చేతిలో కట్టలుగ కాగితాలున్న ఫైలుతో ఒక గవర్నమెంటు ఆఫీసరు పరిగెత్తుకుంటు వచ్చాడు వాళ్ళ ముందుకు.

"మీరేం బాధపడకండి. గవర్నమెంటు మీకందరికీ పక్కా ఇళ్ళు కట్టించి ఇస్తుంది. మీకొచ్చే డబ్బు కూడా గవర్నమెంటు తొందర్లోనే ఇచ్చే ఏర్పాటు చేస్తుంది. వెంటనే మీకందరికీ తడికెలతో టెంపరరీగా అదిగో అక్కడ ఇళ్ళు కట్టిస్తున్నాం" అని దూరంగా ఖాళీ జాగాను చూపించాడు ఆ ఆఫీసరు.

"మా భూములను, పంటలను నాశనం చేసింర్రు. మా నోట్లె మన్ను పోసింర్రు. గిప్పుడేం తింటం మేము" అని ఆవేశంగా అరిచాడు కిష్టయ్య.

కిష్టయ్య నాలుగు సార్లు పట్నం పోయి వచ్చిన వాడు. దునియ చూసిన వాడు. మాట్లడగలిగే ధైర్య మున్నవాడు. ఆఫీసరు కిష్టయ్య వైపు చూశాడు.

"మీ భూముల ధరలు తొందరగా ముట్టేటట్లు నేను వెంటనే కలెక్టరుతో మాట్లాడ్తాను. రేపే మీకు తడికెల ఇళ్ళు కట్టిస్తాం. గవర్నమెంటు మీకు కావల్సిన బియ్యం, పప్పు మొదలైన రేషను వెంటనే ఫ్రీగా ఇచ్చే ఏర్పాట్లు చూస్తానని మినిష్టరు హామీ ఇచ్చారు. మీరేం దిగులు పడొద్దు. మీకేం నష్టం కాకుండా గవర్న మెంటు చూస్తుంది" అన్నాడు ఆఫీసరు ప్రశాంతంగా.

ఆ ఆఫీసరు మాటలకు జనం కాస్త చల్లబడ్డారు. భూముల పైసలు ఎక్కడికీ పోవని సమురుయింది వాళ్ళకు. ఊరటపడ్డారు.

సూర్యోదయంతోనే తడికలు, వెదురు బొంగులతో నిండిన లారీలు వచ్చాయి. కాస్సేపట్లో ఖాళీ జాగాలో వందల కొద్దీ గుడిసెలు లేచాయి. ఆ ఊరి జనమే కాదు, భూములు, ఇండ్లూ పోయిన చుట్టుపక్కల నాలుగు ఊర్ల జనం ఆ తడికల గుడిసెల్లోకి చేరారు.

"కష్టపడి కట్టుకున్న ఇల్లు కండ్లముందే కూలి పాయె" అని వెక్కి వెక్కి ఏడ్చాడు నాగయ్య.

ఆయనకు ఆ తడికెల గుడిసెలో ఏం బాగాలేదు. ఒక్కటే అర్ర. అందులోనే వంట. అందులోనే అందరూ పడుకోవడం. గుడిసెనానుకొని గుడిసె. ఇక పక్కన ఖాళీ జాగానే లేదు. గుడిసె ఎదురుగా తోవ విడిచిపెట్టి వరుసగా గుడిసెలు! ఎటు చూసినా గుడిసెలు. ఎటూ మెసిలేందుకు జాగా లేదు.

నాగయ్యకు ఎవరో ఛాతీమీద పెద్ద బరువు పెట్టి కూర్చున్నట్లుగా అయింది. పులకరం మొదలయింది. రాత్రిళ్ళు ఒకటే కలవరింతలు.

"నన్ను చెలక కాడికి పోనియ్యండి! అయ్యో! పొలం ఎండిపోతున్నది. పోయి నీళ్ళు పెట్టాలె" అని మంచం లోంచి ఎగిరెగిరి లేస్తున్నాడు. కాంతమ్మ, శీతయ్య రాత్రిళ్ళు అతని పక్కనే ఉంటున్నారు. పొద్దున డాక్టరు దగ్గరికి పోదామంటె నాకేమైం దంటాడు. కదలడు. ఒంట్లో ఎంత బాగాలేకున్నా చెలక దగ్గరికి పోయే నాగయ్య పులకరానికే మంచం లోంచి లేవకుండా అయ్యాడు. ఒంట్లో సత్తువ లేకుండా అయింది.

శీతయ్య ఒక రోజు గుడిసెకే ఒక డాక్టర్ని తీసుకొచ్చి తండ్రిని చూపించాడు.

డాక్టరు పరీక్షించి, "మీ నాయనకు జబ్బేం లేదయ్య. కాస్త షాకుతో అట్లా అయ్యాడు. అంతే! అదే సద్దుకుంటుంది" అని కొన్ని మందులు రాసిచ్చి వెళ్ళిపోయాడు.

గుడిసెలు లేచిన కొన్ని రోజులకు ఒక రోజు అక్కడికి జిల్లా కలెక్టరు వచ్చాడు. మూడు జీపుల్లో అతని వెంట సర్కారు ఉద్యోగులు దిగారు. వాళ్ళు దబదబా గుడిసెలకు దగ్గర్లోనే ఒక వేదిక తయారు చేశారు. ఒక కుర్చీ, ఒక మేజా తెచ్చి వేశారు. ఆ కుర్చీలో కలెక్టరు కూర్చున్నాడు. అతని ముందు పెద్ద కాగితాల కట్టలు పెట్టారు. కలెక్టరు స్వయంగా ఒక్కొక్క కాగితం తీసి ఒక్కొక్క పేరు పిల్చి, వాళ్ళ భూముల వివరాలు వినిపించాడు. ఆయన వినిపించిన భూముల పట్టాలు గందరగోళంగా ఉన్నాయి. రైతులు దున్నుతున్న భూములు రైతుల పేర్ల లేవు. నాగయ్య కొత్తగా కొన్న పొలాన్ని కొడుకు పేర పట్టా చేశాడు. కానీ, ఆ పొలం అతని పేర లేదు.

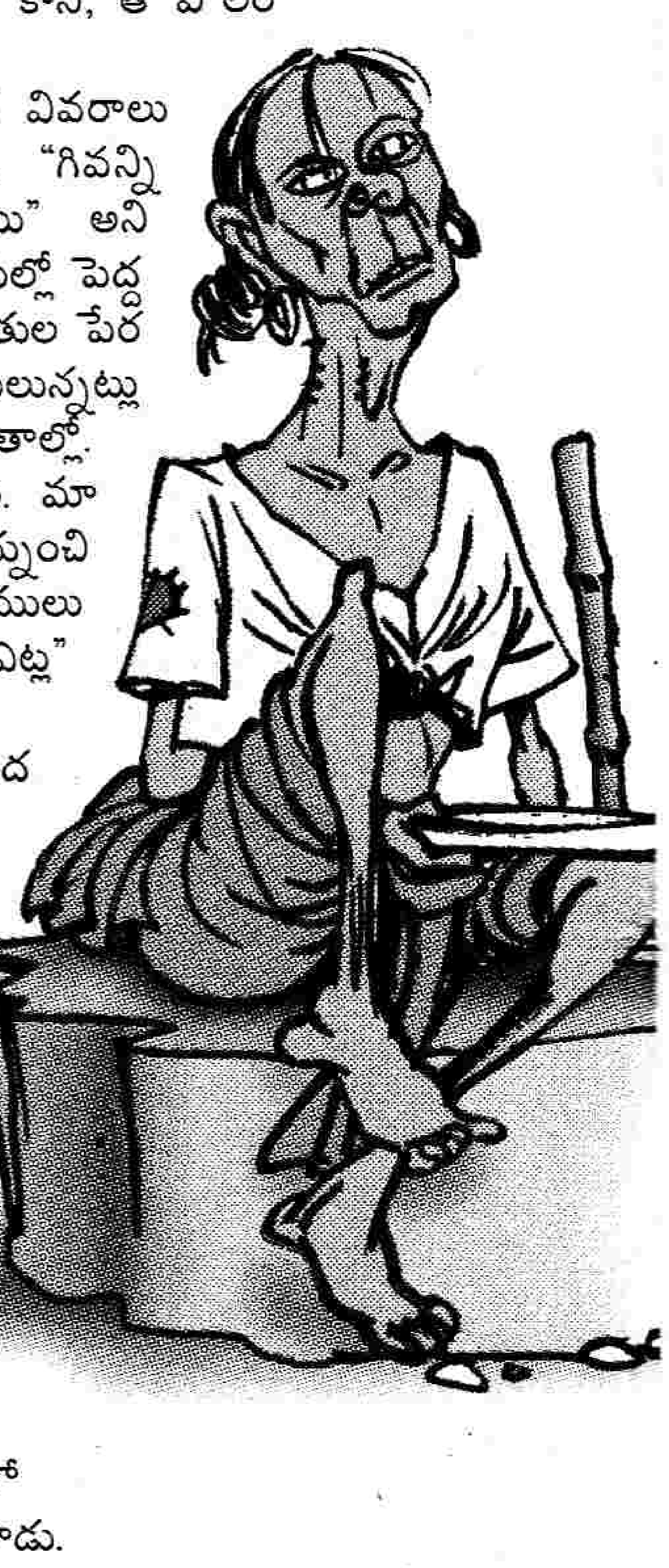

కలెక్టరు చదివిన వివరాలు విని రైతులందరూ, "గివన్ని అన్నాలంగ ఉన్నయి" అని మొత్తుకున్నారు. రైతుల్లో పెద్ద కలకలం లేచింది. రైతుల పేర కొన్నే భూములున్నట్లు తేలింది రికార్డు కాగితాల్లో.

"గిదంత అబద్ధం. మా తండ్రి, తాతల కాన్నుంచి దున్నుతున్న భూములు మాయికావంటె ఎట్ల" అని అరిచారు.

"కాగితాల మీద రికార్డుల్లో లేకపోతె మేమేం చేయలేము! ఇప్పుడు నేను చదివి వినిపించిన భూములకే రైతులకు డబ్బు అందుతుంది" అన్నాడు కలెక్టరు. ఒక్కొక్క రైతుకు ఎంత డబ్బు వస్తుందో కలెక్టరు లిస్టు చదివాడు.

అడ్డికి పావుసేరు లెక్కన తమ భూములు అమ్ముడుపోవడం చూసి రైతులు నిశ్చేష్టులయ్యారు. నోట మాట రాలేదు.

"గిది బజారు ధర కన్న చాల తక్కువ. గిట్ల అన్యాలం చేయొద్దు మమ్ముల్ని" అన్నాడు కిష్టయ్య లేచి నిలబడి.

"ఇందులో ఏం అన్యాయం లేదు. బజారు ధర ఏమిటో అదే మీకు ఇస్తున్నాం" అని కలెక్టరు అక్కడి నుంచి కదిలాడు. వెళ్ళి జీపులో కూర్చున్నాడు.

జీపు కదిలింది. కాసేపట్లో వచ్చిన ఉద్యోగు లందరూ జీపుల్లో వెళ్ళిపోయారు. జీపుల వేగానికి లేచిన దుమ్ములో రైతులే మిగిలారు.

"గా పైసలు ఎప్పుడిస్తరో మనం అడుగనే లేదు" అని రైతులు ఒకరి ముఖం ఒకరు చూసుకున్నారు.

వెంకటరెడ్డి కళ్ళల్లో నీళ్ళు నిండాయి.

"మనం గీ అన్యాయాన్ని ఎదిరించి కొట్లాడ్దాం" అన్నాడు కిష్టయ్య పిడికిలి పైకి లేపి. అందరూ అతని వైపు ఆశగా చూశారు.

నాగయ్య మంచంలోంచి లేవలేక అక్కడికి రాలేదు. శీతయ్య వచ్చాడు. అతను ఏం మాట్లాడలేదు.

‘నౌకరీలు ఇస్తమండ్రి. గది ఎవరు అడుగలేదు’ అనుకున్నాడు శీతయ్య. పైకి ఏమీ అనలేదు.

రోజులు గడిచిపోతున్నాయి.

సర్కారు ఇచ్చే రేషన్ బందయింది. తమ పరిస్థితిని చెప్పుకుందామన్నా ఎవరూ సర్కారు ఉద్యోగులు ఆ ఛాయలకు రావడం లేదు. బుల్‌డోజర్లు ఇంకా తమ పనిని చేసుకుంటూ పోతున్నాయి.

ఒకప్పుడు పచ్చని చేనులు, పొలాలు, చెట్లు చేమలతో నిండిన భూములు ఇప్పుడు మిట్టపల్లాలు లేకుండా చదునై భూమి ఆకాశాన్నంటే దాకా ఎర్రగా, నల్లగా, ఒక్క రాయీ రప్పా లేకుండా కనిపిస్తున్నాయి. ఎవరి చెలక ఏదో, ఎవరి పొలం ఏదో జాడల్లేకుండా పోయాయి.

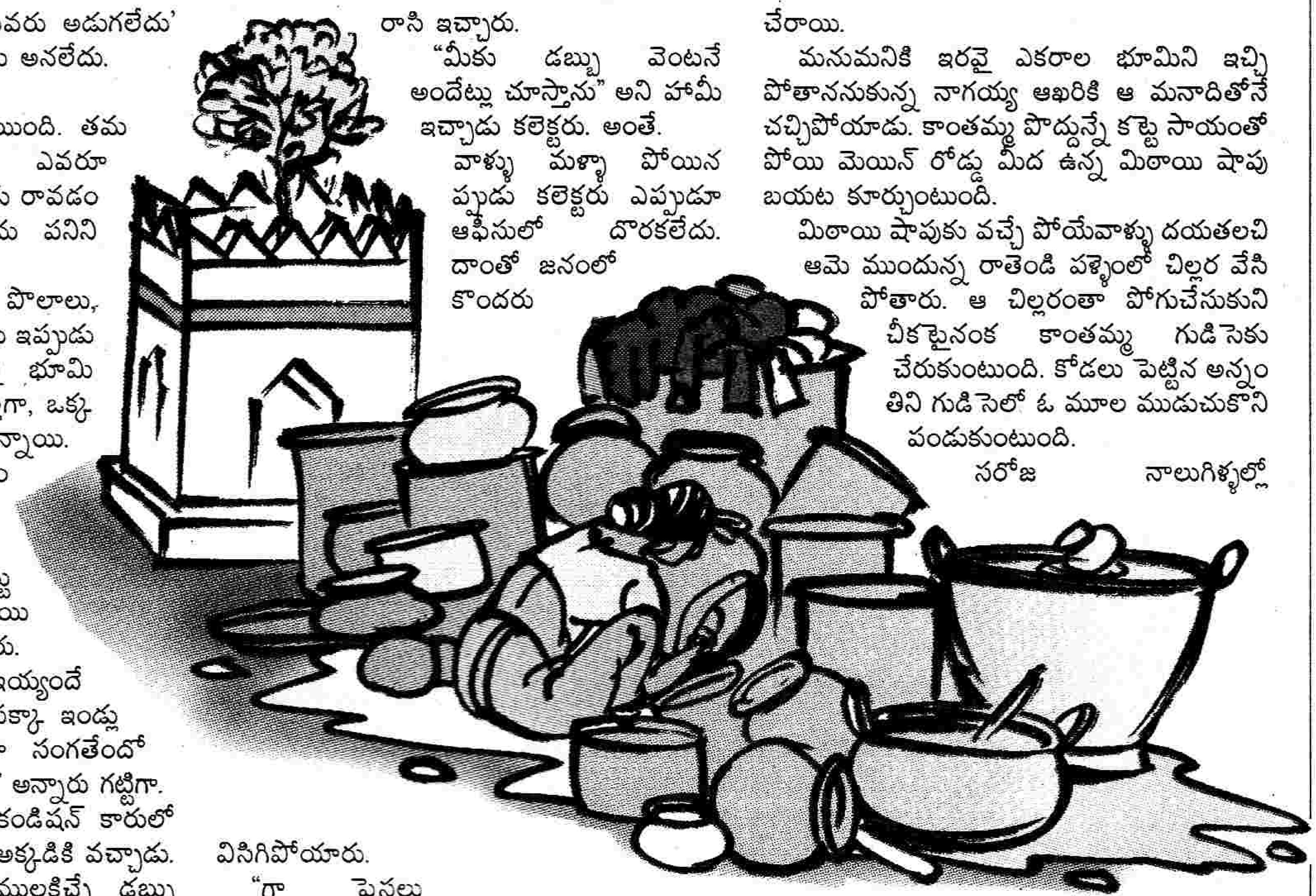

ఒక రోజు గుడిసెల్లో ఉండే వాళ్ళందరూ మీటింగు పెట్టుకున్నారు. ఆవేశంతో పోయి బుల్‌డోజర్లకు అడ్డంగా నిలబడ్డారు.

“మా భూముల పైసలు ఇయ్యందే ఈటిని నడువనియ్యం. మాకు పక్కా ఇండ్లు కట్టిచ్చి ఇస్తమంటిరి ఏవి? మా సంగతేందో సూడకపోతే ఈటిని కదులనియ్యం” అన్నారు గట్టిగా.

ఇది విని కంట్రాక్టరు ఎయిర్‌కండిషన్ కారులో కూర్చున్నవాడల్లా ఉరుక్కుంటూ అక్కడికి వచ్చాడు.

“అయ్యబాబోయ్. మీ భూములకిచ్చే డబ్బు సంగతి నాకు తెలియదండి. మీ పక్కా ఇళ్ళ గురించి నాకేం తెలియదండి. అవన్ని ఇచ్చేవాళ్ళు వేరే ఉన్నారండి. నేను కాంట్రాక్టరునండి. కావలిస్తే మీకు కూలిపని ఇస్తానండి. చేసుకొండి. అంతేగాని, నాకేం తెలియదు బాబోయ్” అని కంట్రాక్టరు నివేదించుకున్నాడు.

జనంలో కొందరికి అతను చెప్పింది సమంజసమే అనిపించింది. తిండి లేక మలమల మాడేకన్నా ఏదో ఒక పని చేసుకున్నది మేలనుకున్నారు. కంట్రాక్టరు దగ్గర మట్టి మోసే కూలీలుగా చేరారు.

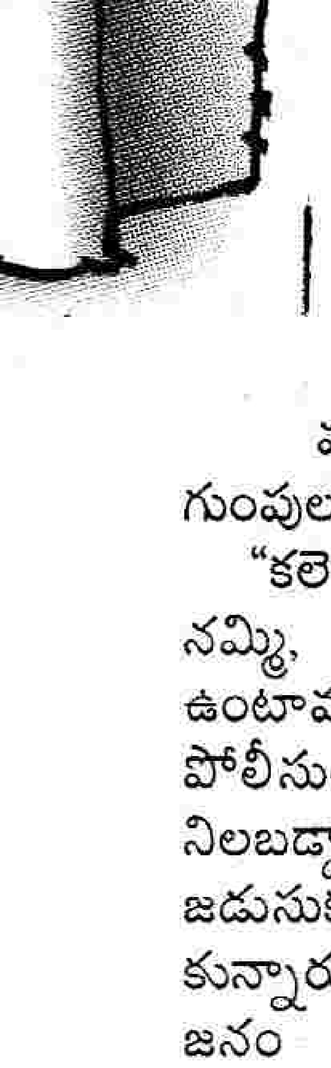

ఆ రాత్రి గుడిసెల మధ్య ఉన్న కాస్త ఖాళీ జాగాలో అందరూ పోగయ్యారు.

సర్కారు మనకిస్తమన్న భూమి పైసలు ఇంతవరకియ్యలేదు. ఎవరూ గిక్కడికి వొచ్చి మన గోస చూస్తలేరు. అందుకని రేపు మనమే పోయి కలెక్టర్ను ఇనయమేందో అడుగుదం” అన్నాడు కిష్టయ్య.

అందరూ ఒప్పుకున్నారు.

మర్నాడు అందరూ కలెక్టరాఫీసు ముందు గుంపులుగా చేరారు. “కలెక్టర్ను కలవాలె” అన్నారు.

“కలెక్టరు లేడు” అని ప్యూను చెప్పాడు. అది వాళ్ళు నమ్మి, ఆఫీసు ముందు కలెక్టరు వచ్చిందాక ఉంటామని బైఠాయించారు. ఇంతలో లాఠీలతో పోలీసులు వచ్చారు. వాళ్ళు చుట్టూ దడి కట్టి నిలబడ్డారు. పోలీసులను చూడగానే కొందరు జడుసుకున్నారు. మెల్లగా అక్కడి నుంచి జారుకున్నారు. కూలి పనుల్లోకి వెళ్ళిపోయారు. మిగిలిన జనం కలెక్టరాఫీసు ముందు పొద్దుగూకేదాకా నిశ్శబ్దంగా బైఠాయించారు. అప్పటికీ కలెక్టరు రాలేదు.

జనం మర్నాడు వచ్చారు. కలెక్టరాఫీసు ముందు బైఠాయించారు. ఆ రోజూ కలెక్టరు రాలేదు. అట్లా వారం రోజులు గడిచిపోయాయి. కలెక్టరు ఢిల్లీకి వెళ్ళాడని తెలిసింది. ఇన్ని రోజులు ఇట్లా కూర్చుంటే ఎట్లా అని చాలామంది దొరికిన కూలి పనుల్లోకి వెళ్ళిపోయారు. శీతయ్య, కిష్టయ్య, ఇంకా కొందరు మాత్రమే మిగిలారు.

ఆఖరికి ఒక రోజు కలెక్టరును వాళ్ళు కలిశారు. వాళ్ళు చెప్పుకున్న గోడును విన్నాడు కలెక్టరు. ఒక ఉత్తరం రాసి ఇయ్యమన్నాడు. వాళ్ళు అదేవిధంగ రాసి ఇచ్చారు.

“మీకు డబ్బు వెంటనే అందేట్లు చూస్తాను” అని హామీ ఇచ్చాడు కలెక్టరు. అంతే.

వాళ్ళు మళ్ళా పోయినప్పుడు కలెక్టరు ఎప్పుడూ ఆఫీసులో దొరకలేదు. దాంతో జనంలో కొందరు విసిగిపోయారు.

“గా పైసలు వొచ్చేనాటికి ఒస్తాయి. గిట్ల ఆఫీసుల పొంటి తిర్గుతుంటె మనం, మన పోరలు బతికేదెట్ల” అని దొరికిన పనుల్లోకి దిగిపోయారు.

వెంకటరెడ్డి చిన్న హోటల్లో ఊడ్చే, తూడ్చే పనికి కుదిరాడు. జీతం పోంగ హోటల్లో గదుల్లో దిగినవాళ్ళ సామాన్లు మోసినందుకు కొంత మీది ఆదాయం ఉంది అతనికి.

రామలింగయ్య పైపుల దుకాణంలో పైపులు చేరవేస్తూ రిక్షా నడపడం మొదలుపెట్టాడు. అట్లా తలా ఓ పని చూసుకొని చేరిపోయారు. కిష్టయ్య, శీతయ్యలు తప్ప అందరూ భూములకు వచ్చే డబ్బు గురించి ఆలోచించడం ‘మానుకున్నారు. “వొచ్చేనాడు అయ్యే వొస్తయి’ అని మనసును సమాధానపరుచుకున్నారు.

కాంతమ్మ మిఠాయి షాపు బయట కూర్చుంటుంది. వచ్చే పోయేవాళ్ళు దయ తలచి ఆమె ముందున్న రాతెండి పళ్ళెంలో చిల్లర వేసిపోతారు.

కాలం గడచిపోతున్నది.

వానాకాలం రాగానే గుడిసెల తడికల కప్పుల మీద ప్లాస్టిక్ కాగితాలు చేరాయి. అవి గాలికి లేచిపోకుండా ఇటుక పెడ్డలు పెట్టారు. వానాకాలం పోయి చలికాలం రాగానే చుట్టూ ఉన్న తడికల గోడలకు గోనెసంచులు వేలాడదీశారు. గుడిసెల వాసులకు తెల్ల రేషనుకార్డులు వచ్చాయి. పొయ్యిలోకి కట్టెలు దొరకక గుడిసెల్లో గ్యాసునూనె స్టౌలు వచ్చి చేరాయి.

మనుమనికి ఇరవై ఎకరాల భూమిని ఇచ్చిపోతాననుకున్న నాగయ్య ఆఖరికి ఆ మనాదితోనే చచ్చిపోయాడు. కాంతమ్మ పొద్దున్నే కట్టె సాయంతో పోయి మెయిన్ రోడ్డు మీద ఉన్న మిఠాయి షాపు బయట కూర్చుంటుంది.

మిఠాయి షాపుకు వచ్చే పోయేవాళ్ళు దయతలచి ఆమె ముందున్న రాతెండి పళ్ళెంలో చిల్లర వేసిపోతారు. ఆ చిల్లరంతా పోగుచేసుకుని చీకటైనంక కాంతమ్మ గుడిసెకు చేరుకుంటుంది. కోడలు పెట్టిన అన్నం తిని గుడిసెలో ఓ మూల ముడుచుకొని పండుకుంటుంది.

సరోజ నాలుగిళ్ళల్లో పనిమనిషిగా పని చేస్తున్నది. పొద్దున్నే పోతే మధ్యాహ్నానికి గుడిసెకు వస్తుంది. మళ్ళా సాయంత్రమూ ఇళ్ళల్లో పనికి పోతుంది. ఇద్దరు పిల్లలు స్కూలుకు పోతున్నారంటే సరోజ కష్టమే అని చెప్పాలి.

శీతయ్య ఏ పనికీ వంగడు. ఎప్పుడైనా కూలికి పోయి సంపాదిస్తే, ఆ సంపాదనతో ఆ రాత్రి తాగి వస్తాడు. సరోజను కొడ్తాడు. అడ్డం వస్తే పిల్లల్నీ బాదతాడు.

సరోజా, పిల్లల ఏడ్పులతో, కాంతమ్మ అరుపులతో గుడిసె దద్దరిల్లుతుంది. ఇరుగు పొరుగు ఎవరూ ఈ విషయంలో తల దూర్చరు.

గుడిసెల్లో జీవితం ఓ పద్ధతిలో సాగిపోతున్నది. గుడిసెల్లో, గుడిసెల చుట్టూ మురికి పేరుకుపోతున్నది.

“సర్కారోల్లు ఎప్పుడో అప్పుడు మా గోడు ఇంటరు. మా పైసలు మాకిస్తరు. పక్కా ఇండ్లు కట్టిచ్చి ఇస్తరు” అన్న ఆశ మాత్రం ఆ గుడిసెవాసుల్లో చావకుండా ఉంది.

అట్లా చావకుండా కిష్టయ్య ఏవో వార్తలు మోసుకొస్తుంటాడు కూడా.

అప్పుడప్పుడు మునిసిపల్, అసెంబ్లీ, పార్లమెంట్ ఎలక్షన్లు, బై ఎలక్షన్లు వచ్చినప్పుడల్లా వాళ్ళ ఆశలు మళ్ళా చిగురిస్తుంటాయి. కిష్టయ్య ఏ పార్టీకి వేయమంటే ఆ పార్టీకే వోట్లు వేస్తారు. గెలిపిస్తారు.

ఆ గుడిసెల మధ్య కిష్టయ్య గుడిసె చిన్న డాబాగా మారింది.

కానీ, మిగతావాళ్ళకు పక్కా ఇళ్ళు మాత్రం రాలేదు.

రోజులు గుడుస్తున్నాయి. కానీ, పరిస్థితులు మాత్రం మారడం లేదు.

గుడిసెలకు పక్కన కొంచెం దూరంగా అందమైన ఇంటర్నేషనల్ ఏరోడ్రోమ్ వచ్చింది. జిగజిగమనే విద్యుత్ కాంతులు. జెట్ విమానాల మోతలు- ఆ గుడిసెల వాళ్ళకు మరో ప్రపంచం ఎంతో దూరం లేదనే ఆశను కలిగిస్తుంటాయి.

విమానాల్లోంచి దిగి బయటకి రాగానే దేశవిదేశీయుల కండ్లు మొట్టమొదట ఎదురుగా ఉన్న వందలాది గుడిసెల మీదనే పడతాయి.

“హో! ఇండియా! డర్టీ” అంటారు విదేశాల నుంచి దిగిన దేశీయులు.

“పూర్ ఇండియా! వై సోమచ్ పావర్టీ” అంటారు ఆశ్చర్యపోతూ విదేశీయులు. ■